

ЛІДЕРСТВО В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНОЇ КОРПОРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Досліджено зарубіжні та вітчизняні практики викладання курсів та програм «Корпоративна соціальна відповідальність». Розроблена та запропонована авторська програма MBA «Глобальне відповідальне лідерство».

Ключові слова: корпоративна соціальна відповідальність (КСВ), міжнародна ініціатива, Глобальний Договір ООН, відповідальний менеджмент, глобальне відповідальне лідерство.

Исследованы зарубежные и отечественные практики преподавания курсов и программ «Корпоративная социальная ответственность». Разработана и предложена авторская программа MBA «Глобальное ответственное лидерство».

Ключевые слова: корпоративная социальная ответственность (КСО), международная инициатива, Глобальный Договор ООН, ответственный менеджмент, глобальное ответственное лидерство.

Researched foreign and domestic practice teaching courses and programs of «Corporate social responsibility». Developed and proposed the original program MBA «Global responsible leadership».

Keywords: corporate social responsibility (CSR), an international initiative, the UN Global Compact, responsible management, global responsible leadership.

Постановка проблеми. Глобалізація міжнародного бізнесу вимагає зміни позицій його корпоративної відповідальності. Міжнародна корпоративна експансія на зовнішні ринки зосереджує увагу світової спільноти на вимогах прозорості фінансово-господарської діяльності корпорацій, ясності їх підходів ведення бізнесу, оцінки його впливу на навколишнє та соціальне середовище. Все це викликано негативним впливом людської діяльності на кліматичний режим планети. В якості підтверджуючого аргументу приведемо загальний перелік проблем, що впливають на глобальну зміну клімату планети, в країнах, що розвиваються: складова біомаси в структурі побутового первинного енергоспоживання – 80%, переважає богарного (незрошуваного) сільського господарства, нерозвинена інфраструктура, залежність економік від природних ресурсів, вплив урбанізації та індустріалізації на деградацію оточуючого середовища. Економікам цих країн потрібні суттєві розширення енергетичних та транспортних систем, міського господарства та сільськогосподарського виробництва. І якщо визначений прогрес буде досягатися за рахунок традиційних технологій і інтенсивного використання вуглеводню, це приведе до ще значнішого збільшення об'єму парникових газів, а значить і зміни клімату на Землі. Зміна кліматичного режиму планети є загрозою для всіх держав і в майбутньому буде лише ускладнювати процес розвитку.

Оцінка меж температурних коливань в довгостроковій перспективі дає документальне підтвердження підвищення температури Землі на 1 градус в порівнянні з доісторичною епоєю. Глобальні кліматичні моделі, на основі яких оціню-

ється вплив на клімат Землі людської діяльності, прогнозують діапазон підвищення можливих температур майбутнього тисячоліття від 2 до 5 градусів навіть у випадку прийняття найрішучіших заходів протидії наслідкам потепління. Глобальне потепління несе небезпеку для всіх країн, але найбільш вразливими у цих умовах будуть країни, що розвиваються (приблизно 75–80% вартості збитків). За оцінками спеціалістів потепління лише на 2 градуси в порівнянні з рівнем температур доісторичної епохи приведе до щорічного зниження ВВП країн Африки та Південної Африки на 4–5%. Більшість країн, що розвиваються, не мають достатніх фінансових і технічних можливостей для управління постійно зростаючими ризиками зміни клімату планети. До того ж їх рівень благополуччя безпосередньо залежить від природного ресурсного потенціалу, який нерозривно пов'язаний з кліматичними умовами.

За історію свого існування людство ніколи не стикалося з потеплінням такого масштабу. Його наслідки можуть досить жорстко обмежити можливості розвитку. Тільки прийняття невідкладних та широкомасштабних заходів по скороченню викидів парникових газів зможе допомогти уникнути небезпеки пов'язаної з потеплінням клімату.

Аналіз літератури. Проблемам глобальної корпоративної відповідальності присвячені роботи політиків, політологів, вчених, дослідників, філософів, медиків, екологів. Теоретичні основи сучасного бачення проблеми та розвитку КСВ закладено провідними світовими школами бізнесу [1–3]. Українськими та російськими вченими О. Білорусом, Д. Лук'яненко, Д. Панченко

[4], И. Беляєвою, М. Ескандаровим [5] та ін. [6] вивчалися сучасні проблеми КСВ тарозроблені основні принципи «лідерства» сучасності. Європейські країни демонструють приклади зацікавленості держави, як координатора та мотиватора корпоративної соціальної відповідальності бізнесу [7]. Україна знаходиться в числі активних учасників глобальних ініціатив лідерства КСВ. Проект Національної концепції розвитку соціальної відповідальності бізнесу в Україні обговорюється діловими колами та державними діячами країни [8].

Проведений аналіз наукових публікацій з названої теми дає підстави зазначити необхідність розвитку ідеї глобального лідерства. Незважаючи на значний обсяг публікацій з проблем корпоративної відповідальності, питання формування, розвитку та становлення механізмів корпоративної відповідальності в рамках глобального управління недостатньо висвітлені у вітчизняних фахових дослідженнях, мало представлені в магістерських програмах навчання українських вищих закладів, розглядаються переважно фрагментарно, вибірково та не системно. Важливість вивчення проблеми формування лідерства в сфері корпоративної відповідальності, створення платформ взаємодії міжнародних, державних, бізнесових і навчальних інституцій, визначення методологічних підходів та розробки програм навчання відповідальному менеджменту обумовлює актуальність та цілі представленої статті.

Мета дослідження – вивчення «лідерства» у контексті глобальної корпоративної відповідальності на базі створення авторських навчальних програм з фундаментальних дисциплін.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні основними пріоритетами розвитку світової спільноти залишаються скорочення бідності та сталий розвиток. За оцінками економічних дос-

ліджень, прогнозований світовий економічний ріст не буде достатньо швидким та рівномірним, а значить достатнім для того, щоб протистояти загрозам зміни кліматичного режиму планети, особливо якщо в його основі будуть вуглеводне залежні моделі розвитку. Тому в основу глобальної відповідальності можна закласти вибір між економічним ростом та зміною клімату. Дієвим, розумним буде об'єднати та сформувати світову спільноту єдиною ініціативою глобальної відповідальності для вирішення проблем глобального потепління, яка б була тісно пов'язана з економічним розвитком, знижувала б ступінь вразливості та забезпечувала б фінансування переходу до моделі низько-вуглеводного економічного зростання.

Кожний четвертий топ-менеджер, який приймав участь в опитуванні дослідження «Нова ера сталого розвитку», проведеного Accenture та ініціативою Глобального договору ООН для саміту бізнес-лідерів «Створюючи нову еру сталого розвитку» (23–25 червня 2010р.), відмітив нехватку необхідних знань та навиків у менеджерів, що є головною перешкодою впровадження комплексного підходу до корпоративної соціальної відповідальності компаній [9; 10].

Отже, більшість керівників бізнес структур впевнені, щодля того, щоб компанії могли адаптуватися до змінного зовнішнього середовища, необхідно вносити зміни в учбові програми по менеджменту. Успіх залежить від зміни моделей відповідальної поведінки людей, компаній, корпорацій, держав та міжнародних інституцій.

Було проведено дослідження зарубіжних та вітчизняних практик викладання курсів (основних і спецкурсів) та програм (бакалаврських, магістерських, аспірантських) «Корпоративна соціальна відповідальність» (далі КСВ). Фрагмент дослідження приведено в табл. 1.

Таблиця 1.

Формат практик навчання КСВ.

Назва учбового закладу	Наявність магістерської програми / курсу КСВ	Кількість кредитів	Контрольні акценти	Кількість базових / вибіркового курсів
Лондонський Метрополітенський Університет	Магістерська програма	180	дисертація	5/2
Університет Йоркшира	Курс КСВ	10	кейси, екзамен	1
Університет Ланкастера	Курс для аспірантів		кейси	1
Університет Глостершира	Модуль з оточуючого середовища		кейси	
Університет Честера	Модуль сталого розвитку		практика, звіт	
Дублінський технологічний інститут, Ірландія	4 модуля КСВ		проект, екзамен	4/1
Лейцестерська Бізнес школа	7 модулів КСВ			7/-
Бізнес школа Нотінгемського Університету	Магістерська програма КСВ	180	дисертація	

Віденський Університет	Програма для аспірантів			1/–
Український національний університет ім.Т.Г.Шевченка	Окремі лекції, семінарські заняття		можлива магістерська робота відповідної тематики	
Києво-Могилянська академія	Окремі модулі КСВ в різних дисциплінах			
Університет банківської справи Нацбанку України	Спецкурс для магістрів			1/–

Примечание: фрагмент дослідження[11–13].

На сьогодні сформована глобальна відповідальність бізнес-шкіл, які приєднуються до ініціативи ООН «Глобальний договір» та публікують свої звіти по сталому розвитку. Бачення глобальної відповідальності бізнес шкіл – це формування ефективного та відповідального менеджменту, здатного розуміти світові життєво важливі проблеми пов'язані зі збереженням оточуючого середовища; боротьбою з соціальною нерівністю та асиметрією економічного розвитку світу; створенням дружнього інвестиційного клімату і сприятливого регулятивного середовища міжнародних корпорацій; продуціювання нових знань, навиків та менталітету бізнес кіл; вихованням споживачів; застосуванням інноваційних технологій.

Основні поведінкові формати глобальної відповідальності бізнес шкіл – це виховання нового покоління менеджерів, об'єднаних філософією глобальної відповідальності бізнесу; розширення існуючих та введення нових курсів та програм присвячених етиці ведення бізнесу та його глобальній відповідальності; активізація науково-дослідницької діяльності в цьому напрямку; підтримка та розробка інноваційних програм на тему соціальної відповідальності міжнародних корпорацій; орієнтація навчання на соціально-культурну відкритість, на розвиток діалогу в сфері трудових відносин, на захист оточуючого середовища, на соціальну інтеграцію інвалідів, на фінансову підтримку студентів.

Слід акцентувати увагу на існуванні Міжнародної ініціативи «Принципи викладання відповідального менеджменту» UNPRME. Зараз до неї приєднались 290 компаній і організацій, серед них і українські: Києво-Могилянська бізнес-школа, Міжнародний інститут менеджменту та інші. Українська мережа Глобального договору ООН стала однією з трьох мереж (Сербія, Японія), робота яких визнана ГД ООН самою активною і результативною в 2010 р. Основні заходи, що демонструють цю активність та результативність, це: Національні конкурси бізнес кейсів по КСВ 2009 і 2010рр.; Національні конкурси для журналістів на кращий аналітичний матеріал з висвітлення теми КСВ в Україні 2009 і

2010рр.; круглі столи «Впровадження курсу з КСВ в українських університетах: методологія, перші результати, перспективи», «Роль бізнес-шкіл – об'єднуватися у підготовці відповідальних лідерів»; засідання Консультаційної ради з розробки проекту Національної концепції розвитку соціальної відповідальності бізнесу в Україні, офіційна реєстрація професії менеджера з КСВ, розробка програми навчальної дисципліни «Корпоративна соціальна відповідальність» для студентів галузей знань «Економіка та підприємництво», «Менеджмент та адміністрування» освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавр [14], Всеукраїнський літній інститут з викладання КСВ.

Держава через Міністерство науки і освіти (МОН) України (наказ №99 від 10.02.2010 р. «Про концепцію організації підготовки магістрів в Україні») рекомендує зробити дисципліну «Корпоративна соціальна відповідальність» нормативною. Ініціативою ГД ООН в Україні, групи науковців та відповідальних компаній – лідерів українського бізнес середовища єдності інтеграції курсу КСВ в МВА та конкурс авторських магістерських програм з КСВ.

Вже декілька років у Київському національному економічному університеті ім. Вадима Гетьмана група викладачів кафедри міжнародного менеджменту під керівництвом д.е.н., професора Д. Г. Лук'яненко проводить дослідницьку роботу «Глобальне управління і КСВ». Перші результати названих досліджень знайшли своє відображення у відповідних темах бакалаврських та магістерських курсів «Глобальна економіка», «Міжнародний менеджмент», в між предметних тренінгу «Технології крос-культурного менеджменту: адаптація до умов реального середовища» магістерської програми «Управління міжнародним бізнесом», підготовці докторських та кандидатських наукових робіт.

Одним з вагомих результатів є розробка авторської магістерської програми «Глобальне відповідальне лідерство» (д.е.н. Панченко Е. Г., к.е.н. Петрашко Л. П.).

Методологічні та методичні аспекти її формування викладені в табл. 2.

Таблиця 2.

Авторська програми МВА «Глобальне відповідальне лідерство».

Назва модулю	Базовий / вибірковий	Кредити	Семестр
1. Перспективи глобального управління в контексті сталого розвитку (лекції)	Базовий		1
1.1. Диспут «Національна стратегія сталого розвитку»	Вибірковий	10	1
1.2. Семінар «Специфіка діагностики КСВ міжнародних компаній»	Вибірковий		1
1. Етичні дилеми глобального управління (лекції)	Базовий		1
1.1. Майстерня проектування моделей етичних рішень в міжнародному бізнес середовищі	Вибірковий	10	1
1.2. Дискусійний клуб «Ринкова етика»	Вибірковий		1
1. Корпоративний менеджмент та стандарти корпоративної соціальної звітності (лекції)	Базовий		1
1.1. Інтегрована оцінка рівня інформаційної прозорості та системності міжнародних корпорацій в сфері КСВ (практика 1 тиждень, звіт)	Обов'язковий	10	1–2
1.2. Тренінг «Соціальна звітність»	Обов'язковий		2
1. Бізнес-лідери соціальної відповідальності (на вибір)	Інтерактивний модуль (дослідження та презентація результатів)	20	2
1.1. Дисертація			
1.2. Дослідження бізнес-практик КСВ міжнародних корпорацій			
1.3. Формування та розробка кейсів з КСВ міжнародних корпорацій			
1.4. Груповий проект			

Основною метою магістерської програми «Глобальне відповідальне лідерство» є формування у слухачів базових знань з корпоративної відповідальності, засвоєння практичного інструментарію реалізації соціально відповідальної поведінки корпорацій в сучасному бізнес середовищі, підготовка відповідальних лідерів – інтеграторів, що забезпечать переорієнтацію стратегій компанії в напрямку сталого розвитку та відповідального ведення бізнесу.

Типова програма МВА «Глобальне відповідальне лідерство» розрахована на 4 модулі:

1 модуль «Перспективи глобального управління в контексті сталого розвитку». Сучасні концепції та критичні перспективи глобального управління. КСВ в контексті сталого розвитку та глобалізації (ключові концепції). Визначення КСВ. Глобальні ініціативи та принципи відповідального лідерства. Проблеми регулювання КСВ. Особливості регулювання та законодавство по сталому розвитку: ЄС, США. Ієрархія інструментарію корпоративної соціальної відповідальності в міжнародному бізнесі. Параметри глобальної корпоративної відповідальності. Глобальний моніторинг соціальної і етичної відповідальності міжнародних корпорацій. Крос-культурні ціннісні орієнтації глобальної корпоративної відповідальності. Електронна отологія і КСВ.

2 модуль «Етичні дилеми глобального управління». Макро- та мікрорівні етичних проблем міжнародного бізнесу. Категорії соціально відповідальної поведінки та їх крос-культурні особливості. Деонтологічна, телеологічна, ринкова етика. Етичні конфлікти. Моделі прийняття етичних рішень. Етика і корупція. Етичний контроль. Корпоративний шантаж. Діагностика та вимірювання етики. Етичний аудит. Корпорати-

вні цінності, кодекс поведінки і етика. Етична самоорганізація у віртуальних соціумах. Корпоративне громадянство: соціальний, політичний і економічний контекст.

3 модуль «Корпоративний менеджмент та стандарти корпоративної соціальної звітності». Трансформаційна модель корпоративного менеджменту. Концепція управління вартістю міжнародної компанії. Управління ризиками. Соціальний контракт. Інформація і комунікація. Керівництва, міжнародні стандарти та основні принципи соціального та екологічного обліку, аудиту та звітності. Стратегії корпоративної соціальної звітності.

4 модуль «Бізнес-лідери соціальної відповідальності» – цей інтерактивний модуль передбачає дослідження формування глобальних партнерств відповідальних бізнес-лідерів; створення платформ глобальної взаємодії міжнародних, державних, бізнес та навчальних інституцій; практик КСВ міжнародних корпорацій та презентацію його результатів.

Формат 4 модулю: визначення теми дослідження. Філософія, процес та дизайн дослідження. Огляд та критичний аналіз літератури. Збирання даних: види даних, джерела, техніки збору та маніпуляція даних. Якісні дослідження: інтерв'ю, фокус-групи, анкети, вивчення бізнес-кейсів. Кількісні дослідження: анкети, інтерв'ю, когнітивне картування, аналіз статистичних даних, вивчення кейсів. Перевірка гіпотез та пропозицій. Написання дисертації. Дослідження кейсів КСВ на міжнародній арені. Дослідження міжнародних бізнес-практик КСВ. Презентація дослідження (2500–3500 слів на узгоджену тему). Груповий проект. Есе від групи (4000 слів).

Висновки. Саме в переломний момент сві-

тового економічного розвитку, коли концепція сталого розвитку повинна інтегруватися в бізнес стратегії більшості компаній світу необхідно, щоб бізнес школи формували усвоїх слухачів базові знання з теорії та практик перспектив глобального управління: глобального відповідального лідерства та допомагали набувати відповідних професійних компетенції, що забезпечують механізми реалізації глобальної відповідальної поведінки в сучасному бізнес середовищі. Саме на такі цілі направлена авторська магістерська програма «Глобальне відповідальне лідерство».

ЛІТЕРАТУРА

1. Harvard University, Kennedy School of Government, CSR Initiative [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ksg.harvard.edu/cbg/CSRI/>.
2. Cambridge Programme for Industry [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cpi.cam.ac.uk>.
3. Романов П. В. Корпоративная социальная политика : программа дисциплины для направления 030300.68 «Психология подготовки магистра» / П. В. Романов. – М. : Государственный университет – Высшая школа экономики, 2009. – 17 с.
4. Глобалізація і безпека розвитку: монографія / [О.Г.Білорус, Д.Г. Лук'яненко та ін.]; керівник авт. колективу і наук. ред. О.Г.Білорус. – К.: КНЕУ, 2001. – 733 с.
5. Корпоративная социальная ответственность: управленческий аспект: монография / под общ. ред. д.э.н., проф. И.Ю. Беляевой, д.э.н., проф. М.А. Эскиндарова. – М. : КНОРУС, 2008. – 475 с.
6. Посібник із КСВ. Базова інформація з корпоративної соціальної відповідальності / О. Лазоренко, Р. Колишко та ін. – К. : Енергія, 2008. – 96 с.
7. Національна стратегія соціальної відповідальності бізнесу в Німеччині [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pfi.org/ua/index/php?option=com>.
8. Проект Національної концепції розвитку соціальної відповідальності бізнесу в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pfi.org/ua/index/php?option=com>.
9. Результати опитування «Нова ера сталого розвитку» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://microsite.accenture.com/sustainability/Document/Accenture_UNGC_Study_2010.pdf.
10. Створюючи нову еру сталого розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.leaderssummit2010.org/>.
11. Copyright & Disclaimer notice Accessibility Statement [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.londonmet.ac.uk>.
12. Start an undergraduate course this January [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ittdublin.ie>.
13. Copenhagen Business School [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uk.cbs.dk>.
14. Корпоративна соціальна відповідальність : програма навчальної дисципліни для студентів галузей знань «Економіка та підприємництво», «Менеджмент та адміністрування» освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавр [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/main.php?query=gr/>.